

De ontgoochelingen van Koos Schuur (1915-1995)

▼ Koos Schuur

Foto: GPD

Het hoogste woord

Deze tweewekelijkse serie geeft een overzicht van de belangrijkste schrijvers en dichters van deze eeuw uit Groningen en Drenthe. Dit is het zevende deel, gewijd aan Koos Schuur.

■ Hij werd geboren in 1915 in Veendam en ontwikkelde zich van traditioneel tot gematigd experimenteel dichter. Hij woonde na zijn Groninger periode (van een kleine dertig jaar) in Amsterdam en Australië, maar Koos Schuur wist zich nooit echt van zijn noordelijke wortels los te maken. In een van zijn laatste bundels wijdde hij een gedicht aan collega-dichter en 'collega-noordeling' Bert Schierbeek, die hij daarin aansprak als 'mienjong'.

Door **Jacob Moerman**

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog gold Koos Schuur als een van de voormannen van de experimentele Beweging van Vijftig, waardoor hij zowel voor- als tegenstanders had. Martinus Nijhoff bestempelde hem als 'een talent dat betekenis heeft voor ons allen', terwijl Willem Frederik Hermans in zijn boek *Mandarijnen op zwafelzuur* de vloer aanveegde met zijn opvattingen over de dichtkunst.

Jacobus Gerardus Schuur werd op 4 oktober 1915 geboren in Veendam. Daar bezocht hij de HBS en maakte hij kennis met de gedichten van

E. du Perron en Jan Greshoff. Een klasgenoot van hem was Theo Mooij, die in Winschoten woonde en later onder het pseudoniem A. Marja romans, essays en gedichten zou publiceren. Met hem wisselde Schuur zijn eerste gedichten uit. Na de HBS ging hij als verslaggever werken bij de Noord-Ooster, het dagblad dat toen werd verspreid in Veendam en omgeving. Zijn journalistieke gebied was breed, aangezien hij zowel commentaren en verslagen schreef over de buitenlandse politiek als de sport. Daarnaast schreef hij voor deze krant het jaarlijkse kerstverhaal.

Zijn eerste gedichten publiceerde hij in de tijdschriften Den Gulden Winckel en De Gids. In 1942 verscheen zijn debuutbundel, onder de titel *Windverhaal*. Toen Schuur het jaar daarop naar Amsterdam verhuisde, had hij al aardig wat gedichten geschreven. Onder invloed van de Duitser Rainer Maria Rilke en de Oostenrijker Hugo van Hoffmannsthal had zijn poëzie aanvankelijk een romantisch karakter. In de trein naar Amsterdam maakte hij de eerste regels voor de gedichtenbundel *Novemberland*. Hierin nam hij afscheid van de Veenkoloniën: *Na de roodbruine warmte van september/na van oktober 't zwaar en donker goud/keeren de heldre dagen van november/met ijle geur van brandend turf en hout/van rijpe appels, rottend loof...* Met *Novemberland* schreef Schuur misschien wel zijn meest bekende bundel. In veel regels bezong hij het Groninger landschap, waarin veelal de weemoed op de voorgrond staat: *Dit is mijn land: onder pastellen luchten/liggen de akkers eindeloos en triest.*

Voor *Novemberland* ontving hij in 1945 de Verzetsprijs voor Letterkundigen. In hetzelfde jaar was hij medeoprichter van het tijdschrift *Het Woord*. Daarin pleitte Schuur vooral voor een boven de alledaagsheid uitstijgende visie. Het tijdschrift wordt veelal gezien als een van de wegbereiders voor de Beweging van Vijftig, met name vanwege het hoge irrationele gehalte en de invloeden van stromingen als symbolisme en surrealisme. Veel aandacht hadden de dichters

van *Het Woord* voor de wereld van de droom, die eveneens bij de Vijftigers een grote rol speelde.

Als dichter maakte Schuur een flitsende start. Na de verschijning van zijn gedichtenbundel *Herfst, hoos en hagel* uit 1946 merkte dichter en criticus Martinus Nijhoff op: 'Van geboorte een Groninger, in het bezit van een zwervershart, ontvankelijk voor de sprookjesachtige facetten van de natuur, naar de geest een eenzelve man, dikwijls ontgoocheld met de dood in het hart, maar die, door een onverwacht gevonden gemeenschap met lotgenoten, telkens weer zijn oorspronkelijke dromen bevestigd ziet.'

De poëzie werd aanvankelijk gekenmerkt door speelsheid, maar die maakte daarna plaats voor bitterheid. Voor Schuur was de werkelijkheid steeds meer doordrongen van leugens, teleurstellingen en ontgoochelingen. De poëzie had daardoor in zijn ogen enkel en alleen nog een troostende functie. Na zijn succesvolle begin ondernam Schuur pogingen om zijn poëzie op een soms krampachtige manier te vernieuwen. 'Wij wilden de taal anders hanteren', zei hij in een interview in 1966, doelend op de pogingen van sommige Vijftigers om het experimentele karakter van de Nederlandse dichtkunst steeds sterker te vergroten.

Naast zijn dichterschap had Schuur altijd andere bezigheden. Van 1945 tot 1951 was hij redacteur bij uitgeverij De Bezige Bij. In 1951 emigreerde hij naar Australië, mede omdat het dichten niet meer wilde lukken en hij zijn huwelijk wilde redden. Daar was hij werkzaam als corrector, zetter en redacteur van pulptijdschriften. Ook stuurde hij openhartige brieven naar onder anderen Jan Elburg en Salvador Hertog, die in 1953 werden gebundeld onder de titel *En de kookaburra lacht...* Schuur betitelde deze brieven, die hij kort na zijn aankomst in Australië schreef, als 'huilbrieven, zieke brieven, krijtbrieven, kankerbrieven, morgen-sterven-wij-brieven en heden-hebben-wij-weer-gezondigd-brieven'. Dat Schuur een moeilijke periode doormaakte,

blijkt ook uit het feit dat zijn huwelijk op de klippen liep.

In 1963 keerde hij terug naar Nederland, maar vanaf dat moment werd het stil rondom de dichter Schuur. Hij werkte als chef-lector bij boekenclub ECI en publiceerde bijna geen proza of poëzie meer. Wel legde Schuur zich toe op het vertalen van romans van onder anderen Günter Grass. In 1980 verscheen onverwacht de gedichtenbundel *Waar het was*, die door zowel kritiek als publiek nauwelijks werd opgemerkt. Dat hij zijn Groninger wortels niet was vergeten, blijkt uit het gedicht voor Bert Schierbeek 28 6 68, waarin verschillende keren het woord 'mienjong' opduikt. Een paar regels uit dit gedicht:

*hoe geluidloos deze operatie en
hoe onvermijdelijk voorbeschikt
vroeg bij god voor eeuwig verspeeld
maar wat al niet gewonnen
de verliezer altijd de winnaar
en omgekeerd want
keer maar om
zoveel te hoger zoveel te verder
zoveel te ijler zoveel te meer
lost*

(mienjong)

*maar hoe angstaanjagend en hoe
tot tranens liefelijk bloeit nu
de late cactus op deze akker*

waarvan akte

Daarna was voor Schuur de artistieke koek bijna geheel op en daar had hij, naar eigen zeggen, vrede mee. Hij liet zich heel soms nog zien voor publiek - zo las hij tijdens het Groninger literatuurfestival Herfstschrift in 1992 voor uit eigen werk. Drie jaar later overleed hij, tachtig jaar oud.

Over twee weken: Ab Visser

GD 24-99

